

Ana Akım İktisat Perspektifinde Yaşam Memnuniyeti: Antalya Havacılık Sektörü Çalışanları Üzerine Bir İnceleme

Öz

Koray DUMAN¹
Can BAŞKAYA²

Ana akım iktisat anlayışında “iyi oluş” kavramı daha çok iktisadi parametrelerle ilişkilendirilerek nesnel bir söylem üzerine oturtulmuştur. Bireylerin ve dolayısıyla toplumun yaşamdan memnun olma durumlarının, refah artışlarına paralel olacağı kanısı büyük ölçüde kabul görmektedir. Fakat son dönemlerde özellikle Davranışsal İktisat alanında yapılan çalışmalar, söz konusu iktisadi parametrelerin ötesinde bireyin yaşam memnuniyetini etkileyen başka bağımsız değişkenlerin olduğu yönündedir. Bu çalışmada yukarıdaki bilgilerin ışığında Antalya Havacılık Sektörü çalışanlarının memnuniyet analizi araştırılmıştır. Uygulanan anket yöntemiyle bireylere “bir bütün olarak düşündüğünüzde hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?” sorusu sorulmuş, alınan cevaplar üzerinden kendilerine yöneltilen anket çalışması sonrasında memnuniyet düzeyleri çeşitli parametrelerle sorgulanarak istatistiksel temelli bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ana akım iktisat, davranışsal iktisat, yaşam memnuniyeti*

Life Satisfaction from the Perspective of Mainstream Economics: A Study on the Employees of the Aviation Sector in Antalya

Abstract

Well-being, for the mainstream economics, has been established in an objective discourse by associating the term more with economic parameters. It has been greatly acknowledged that the individuals' and thus the society's life satisfaction is parallel to the increase in their well-being. Nevertheless, recent studies conducted especially in the field of Behavioral Economics suggest that besides the aforementioned economic parameters, there are also other independent variables which affect the individuals' life satisfaction. In this study, employee satisfaction analysis of Antalya Aviation Industry has been reviewed in the light of the above information. In the questionnaire conducted, the question “How satisfied are you with your life when you consider it as a whole?” was asked, and based on their answers, their level of life satisfaction was examined according to certain parameters and thus statistical facts were obtained.

Keywords: *Mainstream economics, behavioral economics, life satisfaction*

¹ Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü, Antalya.
kduman@akdeniz.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-0896-9249

² Türk Hava Yolları, Antalya
canbaskaya@gmail.com

Giriş

“Yaşam memnuniyeti” kişinin sürdürdüğü hayatı bir bütün olarak olumlu değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Yaşam memnuniyeti yahut mutluluk felsefe ve edebiyatın eski ilgi alanlarından olmasına rağmen, bilimsel inceleme alanına tanım ve ölçme gibi sorunlar nedeniyle henüz geçtiğimiz yüzyılda girebilmiştir. Günümüzde bu konu, iktisat, sosyoloji ve psikoloji gibi sosyal bilimlerle tip tarafından ele alınmaktadır (TUİK, 2004).

Bir ülkede yaşayan bireylerin iyi oluşunun objektif kriterle belirlendiği varsayılırsa, buna göre çalışan ve yüksek gelire sahip olan bir kişinin mutluluğunun da daha yüksek olduğu beklenir. Fakat son dönemlerde yapılan incelemeler gösteriyor ki; gelir düzeyi artan bireylerin ya da toplumların kişisel iyi olma halleri mutluluklarını aynı oranda arttırmamaktadır. Nesnel kriterlerin bireylerin mutluluğunu ve yaşam memnuniyetini açıklamada yetersiz kalışı, başka değişkenlerin mutluluk üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Daha doğrusu bunun sorgulanmasını gerektirmektedir. İktisat, bir tercihler bilimidir. Tercihler ise beyinde oluşmaktadır. Dolayısıyla iktisadi tercihlerin daha etkin bir şekilde anlaşılması insan beyninin işleyişinin daha iyi anlaşılmasına bağlıdır.

Bu çalışmada öncelikle neo-klasik iktisadi ve onun memnuniyet kavramına bakışını ardından ana akım iktisada bir tepki niteliğinde doğan davranışsal iktisat terimini ve onun neo-klasik iktisat sorgulamasını inceleyeceğiz. Söz konusu araştırma yapılırken sosyal bilimcilerin sıkça başvurduğu bir araştırma aracı olan anket yöntemi kullanılarak bireylerin yaşam memnuniyeti ölçülmeye ve ifade edilemeye çalışılmıştır. Ayrıca İktisat Bilimi'nin babası olarak kabul edilen ve hala dahi düşüncelerinin etkisinde kalan önemli filozof Adam Smith ve teorilerden genişçe bahsedilmiştir.

Daha önce vurgulandığı gibi neo-klasik kuram psikolojik davranışları modellerine dahil etmemektedir. Oysa psikoloji bilimine göre bireylerin davranışları, tercihleri ve seçimleri sadece rasyonel olana yönelme güdüsünden çok daha fazlasıdır. Davranışsal iktisat kuramıyla ise, ihmal edilen psikolojinin iktisat ile tekrar buluşması ile beraber insan davranışlarının belirli bir özelliğe indirgenemeyeceği vurgulanarak, bireylerin davranışlarının

çoğu zaman önyargılara ya da diğer psikolojik sebeplere dayanması gerçeği, rasyonel birey kavramını yoğun olarak eleştiri noktasına getirmektedir.

Çalışmanın uygulama bölümünde yaşam memnuniyetinin belirli kriterlere göre (yaşanılan yer, cinsiyet..vs) farklılık gösterip göstermediği Antalya'daki havayolu çalışanlarına sorulmuş ve alınan cevaplar neticesinde istatistiki bilgiler yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Yaşam Memnuniyeti

Yaşam memnuniyeti; hem insanlardaki bireysel memnuniyeti hem de toplumsal olarak hissettikleri memnuniyeti kapsamaktadır. Yaşam memnuniyeti adı altında yapılan bütün araştırmalar bu şekilde iki grupta incelenerek sonuçlandırılmaktadır. Yapılan incelemelere göre bireylerin kişisel eğitimleri, çalıştıkları kurumlardaki konumları ve kişisel ilişkileri çok büyük oranda yaşam memnuniyetlerini etkilemektedir (Myers ve Diener, 1995, s.10).

Stombo ve Peterson (2003) çalışmalarında insanların yaşam standartlarının anlamlı ve kaliteli olması, aynı zamanda uğraşlarından zevk almaları, iş, aile ve sosyal hayat normlarının tatmin edici derecede olumlu olması gibi faktörlerin, insanların yaşam memnuniyetini etkilediği belirtilmektedir. Yaşam memnuniyeti, her ülkede ve her toplumda farklı bir şekilde tanımlansa da genelde bireylerin hayattaki en büyük hedefleri şeklinde ifade edilmektedir. Aslında, yaşam memnuniyeti ve yaşam mutluluğu hakkında kesin ve nesnel tanımlar bulmak neredeyse imkansızdır. Çünkü memnuniyet göreceli bir kavramdır ve kişiden kişiye değiştiği için her düşünürün fikri birbiriyle tutarlı olmayacaktır. Yaşam doyumu olarak da bilinen yaşam memnuniyeti kavramı bireyin sürdürmeye devam ettiği yaşamından ne kadar hoşnut olduğunu ifade etmektedir (Veenhoven, 1996,s.17).

Yaşam memnuniyeti üzerine yapılan çalışmalar ve literatürde, karışımıza en çok Aristo ve Farabi'nin düşünceleri çıkmaktadır. İki düşünür de mutluluk ve memnuniyet olgusunun insanda doğuştan bulunan yüce bir iyilik varlığı olduğu görüşünü paylaşmaktadır (Tokat, 2006,s.134-155). Tüm insanların mutluluğu aradığını belirten Aristo'ya göre yaşam memnuniyetini elde etmek, her şahsın elde edebileceği bir duygu olmaktan ziyade kişinin eğitilme

ve bilinçlenmekle kazanılabileceği bir olgu veya duygudur (Büyükdüvenci, 1993, s.1).

Yaşam memnuniyeti, bir nevi kaliteli yaşam demektir. Yaşam kalitesi kavramı ile yaşam memnuniyeti kavramı birbiriyle paralel doğrultuda ilerleyen anlamlara sahip olgulardır. Bu olguların hayata geçiş tarihi 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Bu kavramın hayata geçirilmesindeki amaç insan hayatındaki barınma, evlenme, eğitim, sağlık ve bunlar gibi zorunlu ihtiyaçların olumlu şekilde sonuçlanmasının önemiyle ilişkilidir. Ayrıca İktisat ve İstatistik bilimlerinde sıklıkla kullanılan çalışmalarda ilk akla gelen hayati örnekler olmaktadır (Dockery, 2003, s.10).

Bireylerin yaşam memnuniyetini ölçmek için çeşitli belirleyici yöntemlerin ve yöntemleri uygulamak için bazı bulguların olması gerekmektedir. Söz konusu bulgular arasında: yaş, cinsiyet, meslek, stres, yaşam şekli, maddi durum, sosyal hayata katılım ve kişilik özellikleri gibi kişiden kişiye değişen birçok değişken örnekleri bulunmaktadır (Chow, 2005, s.140). İlâveten cinsel faaliyet, başarı, fiziksel faaliyet, doğa ile meşguliyet, okuma ya da müzik dinleme, beslenme ve içecek tüketimi gibi faktörlerin de yaşam memnuniyeti üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğu dair araştırmalar yapılmıştır (Dockery, 2003, s4).

2. Klasik ve Ne Klasik İktisatta Psikolojinin Rolü

Davranışsal iktisat terimi, ilk yıllarda iktisat teorisinin açıklayıcı ve tahmin edici gücünü artırmak için psikoloji ile beraber sosyolojiden ve antropolojiden yararlandığı iddia edilirken, son yıllarda psikoloji ile etkileşim halinde olduğu düşünülmektedir (Angner ve Loewenstein, 2010: 1).

Davranışsal iktisat, ana akım olarak da adlandırılan özünde inanca dayalı olup, psikolojik temelli fakat ekonomik bir analizle tahmin yapılan ve daha iyisini düşündüren bir yöntemdir (Camerer ve Loewenstein, 2002:2). Tanımdan da anlaşılacağı gibi psikoloji ve ekonomi biliminin birleşmesiyle oluşan davranışsal iktisat, aynı zamanda piyasada, ekonomi uzmanlarının çalışmalarıyla ve insani kısıtları incelemeleriyle gelişim göstermektedir (Sendhill ve Thaler, 2004: 1).

Ana akım iktisat olarak da adlandırılan neoklasik iktisat, iki önemli temel üzerine dayanmaktadır. Bunlardan ilki; belirli düşüncelere dayalı rasyonel birey ve ikincisiyse, yapı taşı statik olan kolektif bir denge olarak, arz ve talep uyumsuzluğu sorununun fiyat tarafından çözümlendiği ekonomi tarzıdır. Bu dengeye Walras Dengesi de denilme Anaakım iktisat verili bir fayda fonksiyonu ile analize başlarken, ilk dönem davranışçılar ise davranışları anlamaya yönelik olarak ampirik yasaları bulmaya odaklanmışlardır. Böylelikle (neo-klasik iktisatçıların yapmaktan kaçındığı) insan davranışlarının doğru ve düzgün bir şekilde açıklanmasını kendilerine hedef olarak belirlemişlerdir. Neoklasik yaklaşım rasyonellik ve fayda maksimizasyonu arasında yakın bir ilişki kurarken, erken dönem davranışsal iktisatçılar neoklasik varsayımlardan uzaklaşarak insan davranışlarının ve davranışsal modellerin karmaşıklığı nedeniyle davranış analizlerinde bilgisayar simülasyonlarına başvurmuşlar, ampirik bulgularla savlarını güçlendirmeyi amaçlamışlardır. (Walliser, 2004: 183).

Daniel Kahneman davranışsal iktisat alanında, 2003 yılında "A Psychological Perspective on Economics" adlı makalesinde iktisadın psikolojik varsayımlarını ilk defa 1970'lerde Bruno Frey'in hazırlamış olduğu raporuyla keşfettiğini anlatmaktadır. Makalesinin ilk cümlelerinde ekonomik aktörlerin rasyonel ve bencil olduğunu ayrıca zevklerinin değişmeyeceğini okuduğu zaman ürkütüğünü, bunun yanı sıra iktisat ile psikoloji arasındaki bağlantıyı zayıf bulduğunu da söylemektedir. Kahneman 'bencillik' varsayımında en büyük ilerlemenin gerçekleştiğini ve ultiatom oyununun ekonominin gelişmesinde büyük etkisi olduğunu dile getirmektedir (Kahneman,2003:162).

Ültimeatom kavramını net bir şekilde örnek ile ifade etmek gerektiğinde; "bu oyunda iki kişiye bir miktar para verileceği söylenmektedir. İki kişiden biri parayı paylaşmak için bir yol teklif eder. Örneğin ilk kişi 10 doları diğer kişiye paylaşmayı teklif edebilir, ya da sadece 8 doları veya 1 doları karşısındakine verir ve paranın geri kalanı kendisinde kalır. İkinci kişi bu karara herhangi bir müdahalede bulunamaz ancak teklifi kabul veya reddedebilir. Eğer ikinci kişi teklifi reddederse ikisi de bu oyundan eli boş dönecektir. Eğer teklifi kabul ederse parayı alacak ve planlandığı gibi bölüşeceklerdir.

Eğer ikisi de maddi çıkarla hareket ederse o zaman ilk kişi paranın çoğunu kendine almak için diğerine olabilecek en az miktarı örneğin 1 doları önececektir.” İkinci kişide bunu kabul etmelidir çünkü katıksız maddi çıkar açısından 1 dolar almak hiçbir şey almamaktan daha iyidir. Araştırmacılar, araştırma sonunda çoğunlukla pazarlıkların reddedildiğini görmüşlerdir. Yani İnsanlar, kendilerine haksızlık yapılmasını hazmedemeyip, eli boş gitmeye razı olmuşlardır (Nelson,2011:74).

3 Davranışsal İktisadın Temel Taşları

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında iktisat ve psikoloji arasındaki ilişki yeniden canlanmaya başlamıştır. Bu ilişkinin gelişmesinde Herbert Simon'un dikkate değer çabalarının katkısı göz ardı edilemez. Siyaset bilimi, sosyoloji, bilgisayar, işletme ve ekonomi gibi çok sayıda alanda araştırmalar yapan Herbert Simon erken dönem davranışsal iktisadın ortaya çıkmasında ve yükselmesinde büyük rol oynamıştır. Bu çalışmaların davranışsal iktisat açısından buldukları ortak nokta, karar almanın (decisionmaking) merkezde yer almasıdır. Simon, karar almaya yönelik yaptığı çalışmalarla 1978 yılında iktisat alanında Nobel ödülünü almaya hak kazanmıştır. Karmaşıklık (complexity), sınırlı rasyonellik (boundedrationality) kavramlarından hareketle karmaşık yapıların güçlü bir analizi için yapay zekâ ve bilgisayar teknolojileri, insan ve bilgisayar etkileşiminin gerekliliğini vurgulamıştır. Kurumsal iktisat alanındaki çalışmalarında Simon, organizasyonlarda karar alma sürecinde belirsizliğin, sınırlı rasyonelliğin rolünü ilk vurgulayan isimlerden biri olmuştur. İlerleyen süreçte “sınırlı rasyonellik” davranışsal iktisadın ana temalarından birini oluşturmuştur. Ancak Simon'un bu çalışmalarına rağmen 1960'lara kadar “davranışsal iktisat” bir disiplin olarak iktisat yazınında kendisine yer bulamamıştır. (Ruben ve Dumlu-dağ,2015:58)

Davranışsal iktisat “rasyonellik çerçevesinde insan davranışlarını incelemeyi kendisine amaç edinmiş olan” bir alan olarak tanımlanmaktadır. Davranışsal iktisat ile psikolojik etkenler ekonomik davranışların analiz edilmesine dahil edilmiş, dolayısıyla daha gerçekçi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Soydal, 2010: 95). Bir başka bakış açısına göre ise davranışsal iktisat, iktisat ve psikolojinin bir kombinasyonu olarak, iktisadi ajanların karmaşık ve kısıtlı insan özelliklerini sergilediği pi-

yasaları araştıran bir alan olarak tanımlanmaktadır (Mullainathan ve Thaler, 2000: 1).

Dünyanın birçok yerinden davranışsal iktisat üzerine araştırmalar yapan uzmanların kaynaklarına rastlanılmaktadır. Fakat bu iktisatçılardan biri var ki ortaya attığı iddia büyük yankı yarattığı düşünülmektedir. Alman olan bu iktisatçı, davranışsal iktisadın kamu finansmanı konusunda vergi ve insan psikolojisi arasındaki ilişkiyi incelediğini ileri sürmüştür (Frey ve Benz, 2002: 11).

Davranışsal iktisat alanındaki diğer bir öncü iktisatçı Herbert A. Simon'dur. 1947 yılında “Administrative Behavior” adlı yayınında örgütlerin çalışanlarına aslında nasıl davrandıkları sorusu ile ilgilenmiştir. Birçok dünya kaynaklarında davranışsal iktisadın temellerini atan iktisatçının Simon olduğundan bahsedilmektedir.

Simon, bireyi tatmin eden davranışları “optimizasyon yapılmasının olanaksız olduğu veya optimizasyonun hesaplama maliyetine katlanmak istemeyen karar alıcıların, optimal alternatif yerine, kendilerini en fazla tatmin eden alternatifini seçmeleri” olarak tanımlamaktadır (Simon,1955). Ayrıca Simon tarafından incelenen bir diğer kavram “sınırlı rasyonellik” kavramıdır. Bu kavramın gerekleri gibi davranmak, son derece karmaşık problemlerin çözümünün sağlanmasını gerektirmektedir. Fakat bu karmaşık problemlerin formüle edilmesi ve çözülmesinde insanoğlunun zihin kapasitesinin sınırlı kaldığı vurgulanmaktadır.

Sigmund Freud'un 1911 yılında yazdığı, “Zihinsel İşleyişin İki İlkesi Üzerine Formülasyonlar” makalesinde vurguladığı “gerçeklik ilkesi” ve “haz ilkesi”, Simon'un “tatminler kuramı” ağırlıklı çalışmalarıyla gelişme gösteren ve davranışsal iktisadi ortaya çıkaran bir süreç olmuştur (Önder, 2004: 56).

Davranışsal iktisadın temelleri tek bir iktisatçının çalışmasıyla atılmamıştır. Yıllarca farklı iktisatçılar farklı kuramlar ortaya atarak davranışsal iktisadın temelinin oluşturmuştur. Elbette zamanla da davranışsal iktisadın gelişmesine katkı sağlayan iktisatçılar olmuştur. Bazı kaynaklarca davranışsal iktisadın temelinin 1759 yılında Adam Smith'in yayınladığı “The Theory of Moral Sentiments” adlı çalışmasına kadar dayandığı iddia edilmektedir.

Smith, yukarıda bahsedilen çalışmasında bireysel davranışların psikolojik ilkelerini ortaya koymaktadır. Çalışmasının bazı bölümlerinde insanların bireysel tercihleri ve kararlarının yönleri incelenmektedir. Bu incelemelerde, bireylerin zarardan kaçınma, zamanlar arası seçim ve aşırı güven olguları da dikkate alınmıştır.

Davranışsal iktisat, geniş çapta tartışmalara konu olmuş bir özellik taşımaktadır. Davranışsal iktisatla önem kazanan bir diğer ilgilenilen durum, bireylerin toplumsal ortamlarda ortaya çıkan tercihleridir. Bu noktaya odaklanan bazı iktisatçılar, bireylerin yaptığı fedakârlıklar ve adalet olgusu gibi, bunun yanında piyasalarda güvenin nasıl oluşturulacağı gibi olgular da önem kazandırmışlardır (Asraf, Camerer ve Loewenstein,2005:132).

Zamanla davranışsal iktisadı körelten ve psikolojik tavırların önemini yitiren bazı yöntemler önem kazanmaya başlamıştır. Mesela iktisatta maksimizasyonların belirlenmesi veya faydayı ölçebilmek için yoğun matematik hesaplamaların kullanılmasına başlanması bu duruma en büyük örneklerden bazılarıdır.

Davranışsal iktisat 1980’li yıllara kadar, rasyonel insan varsayımı egemenliğini yıkmak ve bu konudaki iktisadi görüşlere tepki göstermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Davranışsal iktisatta, iktisatçılar teori oluştururken, insanların ekonomik faydalarına veya davranışlarına göre hareket etmeyebilirler. Örnek vermek gerekirse; asimetrik bilgi, belirsizlik, riskten kaçınma dürtüsü, statü ve itibar kazanma isteği veya kaybetme korkusu gibi psikolojik nedenler insanları maksimizasyondan uzaklaştırmaktadır.

Psikoloji bilimi, iktisadın ilk zamanlarında ortaya çıkmış olsaydı, birçok iktisatçıya göre daha fazla ekonomik teorilerde yer alabilirdi. Fakat 20. Yüzyılda iktisatçılar, iktisadın doğal bilim olabilirdiğini araştırıp, tartışırken; psikoloji bilimi gelişmekte olan ve çok bilimsel olmayan bir konuydu.

Ekonomi psikolojisinin yavaş gelişmesinin nedenlerinden biri de budur. 20. yüzyılda Irving Fisher ve Vilfredo Pareto gibi iktisatçıların yazıları ile davranışsal iktisat daha zengin hale gelip büyük gelişmeler göstermiştir. Daha sonra da John Maynard Keynes ile psikolojik anlayışlar ortadan kaybolmuştur.

20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise, ekonomi ve psikoloji için birçok eleştiri ortaya atılmıştır. George Katona, Harvey Leinbenstein, Tibor Scitovsky ve Herbert Simon gibi araştırmacıların psikolojik tedbirler ve sınırlı rasyonellik üzerine yazmış oldukları makaleler ekonominin dikkatini çekmiştir (Camerer, Loewenstein,2002:4).

Davranışsal iktisat alanında büyük çabalar veren iktisatçılardan biri de George Katona’ dır. 1951 yılında yayınladığı “Psychological Economics” adlı kitabında ekonomistlerin, ekonomik sorunları analiz edebilmek için psikolojik görüşlerin önemsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Harvey Leibenstein da davranışsal iktisat alanında kayda değer çalışmalar sergilemiş öncülerden biridir. 1966 yılında, kâr veya faydayı maksimize etmek için firmaların, tüketicilerin ve işçilerin gözlenen başarısızlıklarını tanımlayan bir kavram olan ‘X-etkinsizliği’ kavramı ile bizi tanıştırmıştır (Hattwick,1989:142).

1973 yılının, bu alandaki parlayan yıldızı ise, Tibor Scitovsky adlı iktisatçıdır. Scitovsky’ın çalışmasının başlarında yer alan geleneksel iktisat görüşüne göre, tüketici rasyonelitesi varsayımını Simon’un daha önce eleştiri getirdiği, ancak kendisinin farklı bir varsayımla iktisatçıların karşısına geçeceği ifade edilmiştir. Aynı zamanda motivasyon kavramı üzerinde duran Scitovsky, motivasyonun tüketici davranışlarını etkilediğini de ifade etmiştir. (Scitovsky,1973:31)

Herbert Simon, Nobel ödülü aldığı çalışması ile bireyin rasyonel değil ancak sınırlı rasyonel olduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda, sınırlı rasyonel birey, sınırlı hesaplama yeteneği ve sınırlı irade gücü ile kararlarını şekillendirmektedir. Maksimum fayda dürtüsüyle hareket eden bireyin aksine sınırlı bir çerçevede ve karmaşık bir çevrede gerçekçi birey, kararlarını şekillendirirken tüm bileşenleri değerlendirebilecek derecede yeterli zamanı ve hesaplama gücü olmadığında, bilişsel yeteneklerine başvurmaktadır. Ancak bu sayede kararlarını rahatlıkla alan sınırlı rasyonel birey hislerinden sosyal çevresinden etkilenecek de inşa ettiği bilişsel yapısı neticesinde hatalı kararlar alabilmektedir. (Hatipoğlu;22-23) Hatta 2008 küresel krizini anlayabilmemiz açısından da bireyi davranışsal iktisatla değerlendirmek gereklidir Bu noktada, deterministik rasyonel ilişki yerine bilişten temellenen kararlar ve sonuçları hâkim olmaktadır.

Ekonominin psikolojik varsayımları ile ilk tanışmam Bruno Frey'in 1970'lerin başında yazmış olduğu bir rapor ile olmuştur. Yazısındaki ilk veya ikinci cümlesinde ekonomi teorisinin ajanının rasyonel ve bencil olduğudur. Bunu oldukça ilginç buldum, çünkü bir psikiyatrist olarak eğitim almıştım. Bizim disiplinlerdeki varsayımlar arasındaki boşluk oldukça fazladır". Davranışsal iktisat için kısaca iktisat kültürünün dönüşümünü temsil eder diyebiliriz (Şen ve Ayan, 2017:9). Her zaman kullanılan rasyonel insan varsayımının irdelenip sınırlı rasyonellik kavramının kullanılmaya başlanmasıyla araştırmalara ve metotlara gözlemlerin daha çok dahil edilmesi egemen iktisat görüşünün güvenilirliğinin tartışılmasına neden olmuştur (Can, 2012: 95). Günümüzde ise davranışsal iktisat üzerinde gelinen son nokta Joseph Engelberg ve A. Parsons tarafından 2016'da yayınlanan Evidence from Hospital Admissions adlı çalışması bunun en iyi örneğidir. Piyasada ani değer değişimlerine maruz kalan yatırım araçlarının bireyin ruh ve davranışsal bozuklukları üzerinde etkili olduğu ileri sürmüştür (Engelberg ve A.Parsons, 2016: 1227)'e göre; "1983'ten 2011'e kadar California'daki her hastane için bireysel hasta kayıtlarını kullanarak Günlük hisse senedi getirileri ile hastaneye yatışlar arasında güçlü bir ters bağıntı buluyoruz. Özellikle anksiyete, panik bozukluk ve psikolojik bozukluk için depresyon. Etki, neredeyse anında (gün içindeki)koşulları gelecekteki tüketim üzerindeki beklentiyi doğrudan etkiler"

Bu bağlamda davranışsal iktisadın araştırma alanı iki unsurdan meydana gelmektedir (Mullainathan ve Thaler, 2000: 2). Birincisi hangi davranışların standart modelden saptığını belirlemek, ikincisi ise , bu davranışların iktisadi bağlamda ne kadar önemli olabildiğini göstermek. Bu unsurlar daha önce belirtildiği gibi davranışsal iktisadın çıkış noktasının neoklasik iktisat olduğunu işaret etmektedir

4. Model ve Uygulama

Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere yaşam memnuniyetini etkileyen çok sayıda parametre bulunmaktadır. Bireyin beklenti ve umutları gibi öznel olguların en az gelir ve eğitim gibi nesnel olgular kadar belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Araştırmak için Antalya havacılık sektörünün seçilmesinin en temel nedeni gelir, statü, çalışma koşullarının farklılık göstermesi ve

dolayısıyla memnuniyet beklentisinin çok farklı olabileceğinin düşünülmesidir. Bu da bizlere daha objektif ve bilimsel çalışma imkanı sağlamaktadır. Ayrıca turizmin başkenti olarak lanse edilen Antalya için havacılık sektörü sürekli gelişme eğilimi göstermekte olup bu nedenle çok sayıda kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır.

Bugüne kadar sektörde sürekli müşteri ve yolcu memnuniyeti veya mutluluğu üzerine araştırmalar yapılmış ancak sektör çalışanlarının memnuniyeti ya da mutluluğu konusu bakir kalmıştır. Araştırılmak istenen olgu özellikle yaz aylarında çok sayıda uçuş yapılmasından mütevellit çalışma şartları ağırlaşan işçi, memur, işveren ve işveren temsilcilerinin memnuniyet düzeyleridir.

Antalya şehri havacılık işkolu açısından oldukça stratejik bir öneme sahip olmakla beraber sektörün geleceğine de yön veren bir şehirdir.

Seçilen Değişkenler ve Yöntem

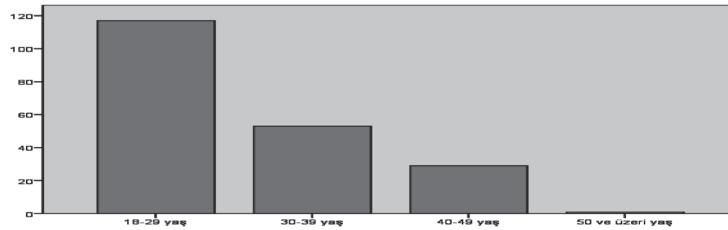
Nesnel ölçüleri belirleyen iktisadi parametreler aynı zamanda bireylerin refah düzeylerini de belirlemede ve bunun mutlulukla doğrudan bir ilişkisinin olduğu düşünülmektedir. Pek çok iktisatçı bireyin memnuniyetini ekonomik durum ile direkt olarak bağlamıştır. Bununla birlikte, son yıllarda "davranışsal iktisatçılar" olarak adlarını sıkça duyduğumuz bir takım araştırmacılar ise; gelirin bireyi memnun etmekte tek başına yeterli olamayacağını, nesnel ölçütlerden ziyade başka parametrelerin de etkili olabileceğini ısrarla savunmaktadırlar.

Araştırmamıza başlarken yukarıdaki bilgiler ışığında her iki görüş de dikkate alınarak sosyal bilimcilerin sıkça başvurduğu bir yöntem olan anket yöntemi seçilmiş ve istatistiki bilgilerin yardımıyla sonuçlar değerlendirilmiştir.

Çalışanların yaşam memnuniyetlerinin analizinin yapılmak istendiği bu bölümde hipotezlerin ölçülebilir hale getirilmesi için kullanılan değişkenlerden oluşan bir anket formu düzenlenmiştir. Toplamda 200 çalışana yöneltilen sorular yardımıyla elde ettiğimiz bulgular açıklanmıştır. Anketin uygulandığı 200 çalışan arasında devlet memurları ve özel şirket çalışanlarının yanı sıra uçuşta görevli ancak Antalya'da ikamet eden çalışanlarla da görüşülmüştür.

Tablo 1. Yaş Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
18-29 yaş	117	58,5	58,5	58,5
30-39 yaş	53	26,5	26,5	85,0
40-49 yaş	29	14,5	14,5	99,5
50 ve üzeri yaş	1	,5	,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Şekil 1. Yaş Değişkeni Yüzdeleri

Söz konusu ankette demografik değişkenlerin yanı sıra araştırmamıza yardımcı olacağı düşünülen gelir ve memnuniyet gibi parametreler de çalışanlara sorulmuş ve alınan cevaplar neticesinde elde edilen sonuçlar, iktisadi ve istatistiki olarak yorumlanmıştır.

Aşağıda çalışmamızda kullanılan değişkenler tanımlanmış, ayrıca SPSS programı vasıtasıyla oluşturulan grafikler ve elde edilen frekanslar yardımıyla sonuçlar analiz edilmiştir.

Öncelikli olarak elde edilen frekanslar ve onların yardımıyla oluşturulan tablo ve grafikler sırasıyla paylaşılacak, ardından veri setine uygulanan oran farkı testi sonucunda ilgili parametrenin memnuniyet düzeyine katkısının anlamlı olup olmadığı 1.96 sınırına göre test edilecektir. Ardından 1.96 anlamlılık düzeyine göre parametrelerden hangilerinin memnuniyete etkisinin anlamlı olup olmadığı tartışılacaktır.

Yaş Dağılımı

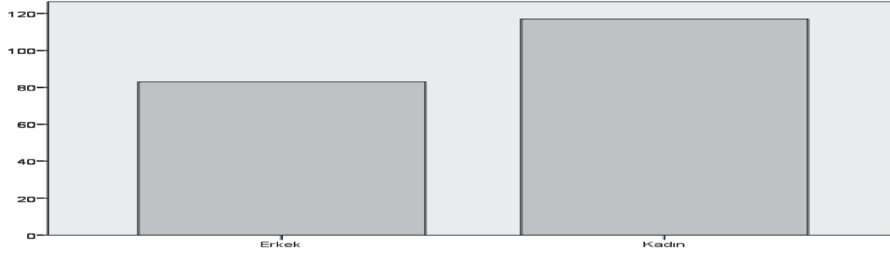
Frekans analizi sonuçlarına bakıldığında çalışmamıza katılanların büyük bir çoğunluğunun 18-29 yaş aralığında genç nüfus olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim havacılık sektörü için beklenen bir sonuç olduğu aşikardır. Zira bu sektör sürekli kurallarının ve dolayısı ile işin yapılışının yenilendiği dinamik bir sektördür.

Cinsiyet Dağılımı

Araştırmamıza katılanların %58.5'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bu da bize kadınların havacılık sektörü için erkeklerden daha fazla çalışmaya eğilimi olduğunu düşündürmektedir. İlaven günümüzde, özellikle Türkiye gibi kadın istihdamı problemi olan ülkeler arasında mevzu bahis sektör bu yönüyle örnek olabilecek niteliktedir. Zira diğer iş kollarında bu kadar fazla oranda kadın çalışan olma ihtimali oldukça düşüktür.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Erkek	83	41,5	41,5	41,5
Kadın	117	58,5	58,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Şekil 2. Cinsiyet Değişkeni Yüzdeleri

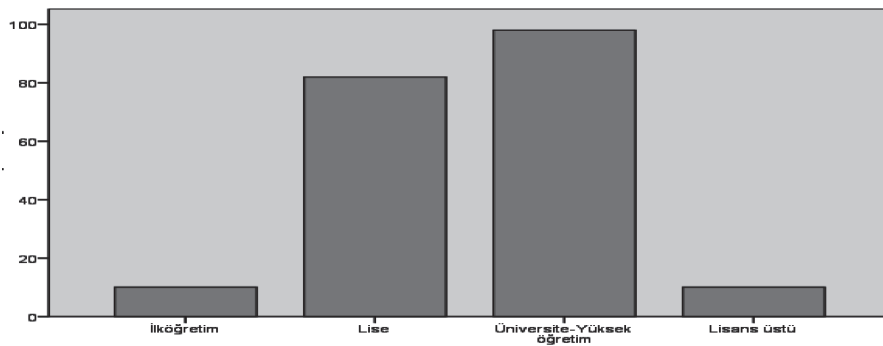
Eğitim Durumu

Çalışmaya katılanların eğitim durumları incelendiğinde çoğunluğunun üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz ancak lise mezunu oranı da azımsanmayacak ölçüde bir değerdedir. İlave olarak beklenildiği şekilde çok düşük eğitim oranları göz-

lenmemektedir. Zira havacılık sektörü bilindiği üzere teknolojik yeniliği ve dolayısıyla bilgiyi en hızlı kullanan ve geliştiren sektörlerden birisidir. Dolayısı ile eğitilmiş insan ihtiyacının maksimum seviyede olması beklenen bir sonuçtur, nitekim araştırmamızın sonuçlarında da bu beklenti anlamlı bir sonuç vermektedir.

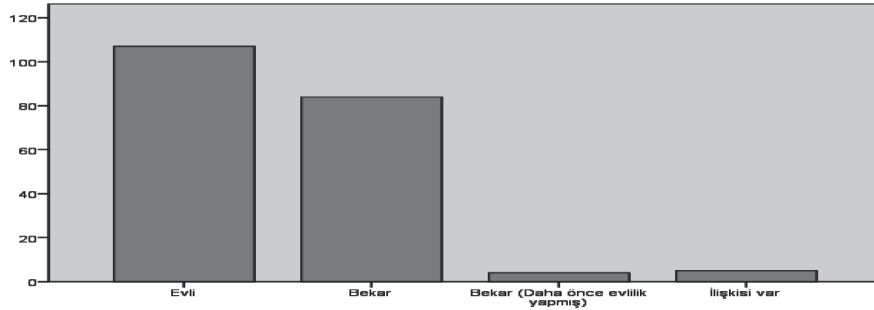
Tablo 3. Eğitim Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
İlköğretim	10	5,0	5,0	5,0
Lise	82	41,0	41,0	46,0
Üniversite-Yüksek öğretim	98	49,0	49,0	95,0
Lisans üstü	10	5,0	5,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 3. Eğitim Değişkeni Yüzdeleri

Tablo 4. Medeni Durum Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Evli	107	53,5	53,5	53,5
Bekar	84	42,0	42,0	95,5
Bekar (Daha önce evlilik yapmış)	4	2,0	2,0	97,5
İlişkisi var	5	2,5	2,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 4. Medeni Durum Değişkeni Yüzdeleri**Medeni Durum**

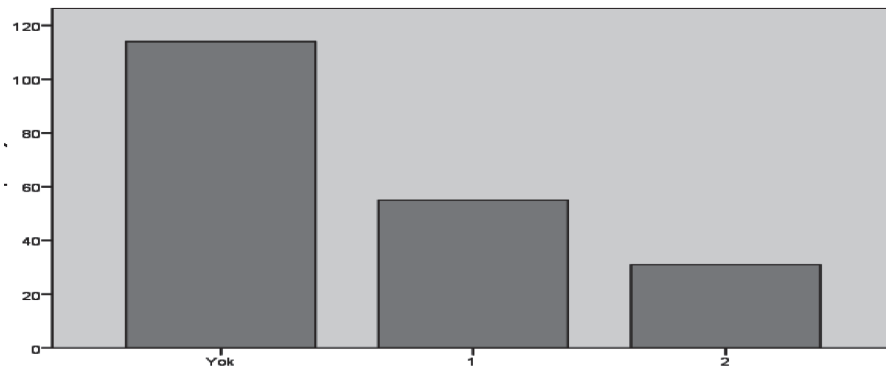
Araştırmamıza katılanların %53.5'i evlilerden oluşmaktadır. Ancak bekar katılımcılara oranla çok fazla bir fark olduğu söylenemez. Zira bekar katılımcıların oranları da %42 seviyesindedir.

Çocuk Sayısı

Anketimize katılan çalışanların çocuk sayısı sorulduğunda 200 katılımcı arasından aşağıdaki tablo ve grafiklerden de anlaşılacağı üzere 2'den daha fazla sayıda çocuk sahibi ebeveyn bulunmamaktadır.

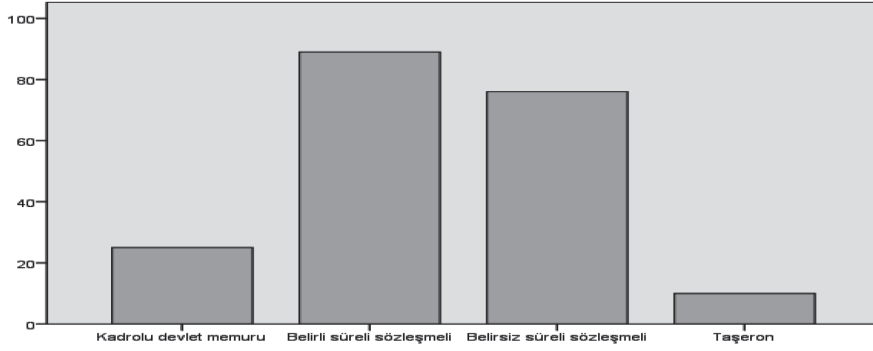
Tablo 5. Çocuk Sayısı Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Yok	114	57,0	57,0	57,0
1	55	27,5	27,5	84,5
2	31	15,5	15,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 5. Çocuk Sayısı Değişkeni Yüzdeleri

Tablo 6. Çalışma Statüsü Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Kadrolu devlet memuru	25	12,5	12,5	12,5
Belirli süreli sözleşmeli	89	44,5	44,5	57,0
Belirsiz süreli sözleşmeli	76	38,0	38,0	95,0
Taşeron	10	5,0	5,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 6. Çalışma Statüsü Değişkeni Yüzdeleri

Çalışma Statüsü

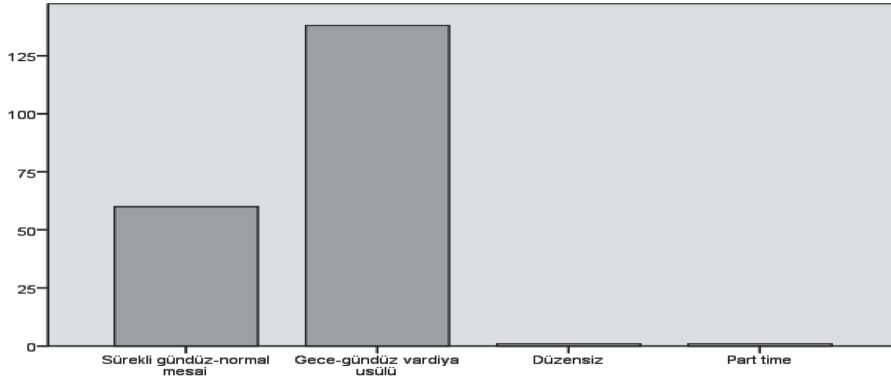
Antalya havalimanı çalışanlarının büyük bir çoğunluğu belirli ve belirsiz süreli sözleşmeli olarak istihdam edilmişlerdir. Özellikle yaz aylarında artan yoğunluk nedeniyle belirli süreli çalışan oranının (%44.5) oldukça fazla olduğu görülmektedir. Zira bu çalışanlar sezon bitiminde çalışma hayatına devam edememektedirler.

Çalışma Biçimi

Antalya Havalimanı 24 saat uçuşların yapıldığı uluslararası bir liman olma özelliği taşıdığı için aşağıda da görüleceği üzere vardiyalı çalışma çok yoğun gözlemlenmektedir. Anket uyguladığımız çalışanların %60'ı vardiya düzeninde çalışmaktadırlar.

Tablo 7. Çalışma Biçimi Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Sürekli gündüz-normal mesai	60	30,0	30,0	30,0
Gece-gündüz vardiya usulü	138	69,0	69,0	99,0
Düzensiz	1	,5	,5	99,5
Part time	1	,5	,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

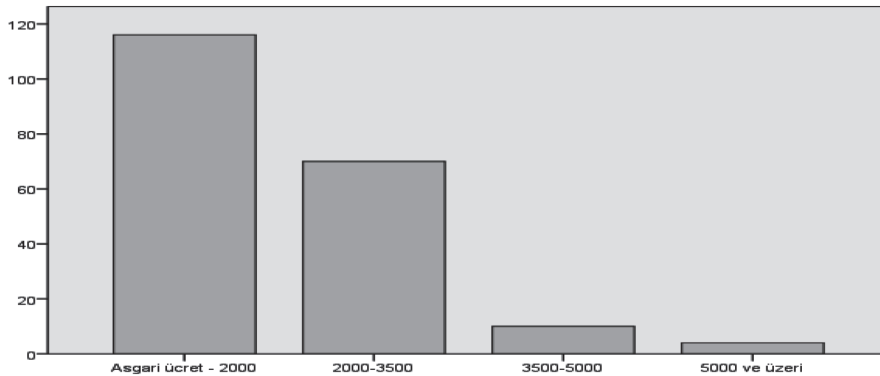
Şekil 7. Çalışma Biçimi Değişkeni Yüzdeleri**Aylık Ortalama Gelir**

Anket uyguladığımız Antalya Havacılık Sektörü çalışanlarının ezici bir çoğunluğu asgari üç-

ret-2000 tl gibi bir rakam aralığında gelir elde etmektedirler. Yani anketimizdeki en küçük değerlerin olduğu aralık en fazla çalışanın gelirine tekabül etmektedir.

Tablo 8. Gelir Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asgari ücret - 2000	116	58,0	58,0	58,0
2000-3500	70	35,0	35,0	93,0
3500-5000	10	5,0	5,0	98,0
5000 ve üzeri	4	2,0	2,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 8. Gelir Değişkeni Yüzdeleri

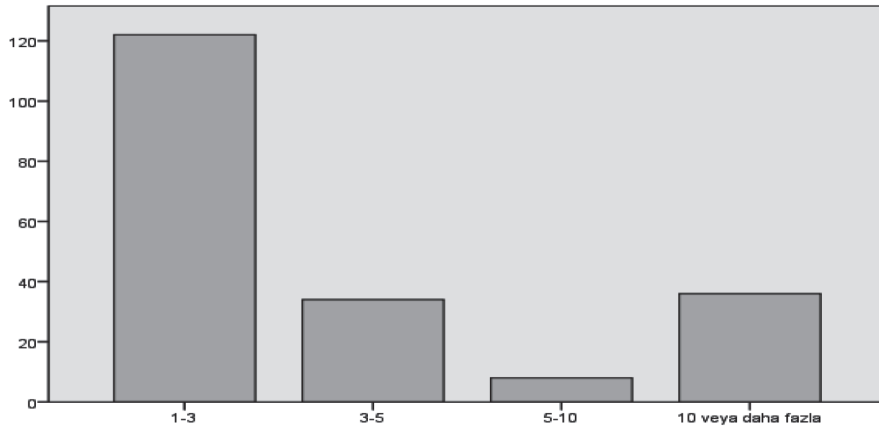
Kaç Yıldır Görev Yapılıyor? (Kıdem)**Çalışma Saati**

Çalışanlara kaç yıldır şirketlerinde görev yaptıkları sorulduğunda uzun vadeli çalışmanın gözlenmediği fark edilmiştir. Alttaki frekans tablosu ve grafikten de anlaşılacağı üzere sektörde 1-3 sene arası çalışanların oranı diğer yıl aralıklarına göre oldukça fazladır.(%61) İlâveten 10 yıl ve üzeri çalışanlar ağırlıklı olarak devlet memuru statüsünde çalışanlar olduğu için araştırmamız anlamlı bir sonuç çıkarmaktadır.

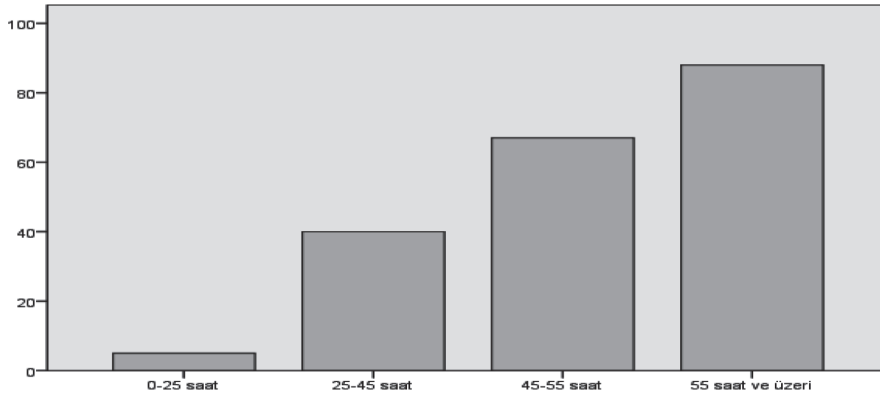
Anket verileri incelendiğinde beklenildiği gibi yoğun bir iş temposunun olduğu Antalya Havalimanında anketimize katılan çalışanların %44'ü haftalık 55 saat ve üzeri çalışmaktadır. Onu takiben 45-55 saat arası çalışanlar %33.5'lik bir oran oluşturmaktadırlar. Söylenildiği gibi bu çalışma saatleri de beklenen bir sonuç olmuştur. Haftalık 45 saat üzerinde çalışmanın fazla mesaiye tekabül edeceği düşünülürse anketimize katılan Antalya havacılık sektörü çalışanlarının yaklaşık %77.5'i fazla mesai yapmaktadırlar.

Tablo 9. Kıdem Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

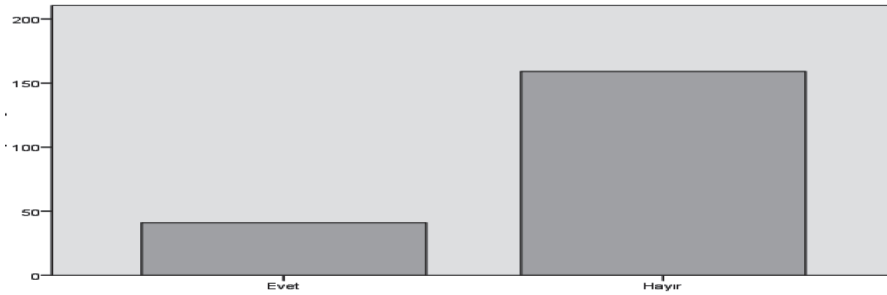
	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1-3	122	61,0	61,0	61,0
3-5	34	17,0	17,0	78,0
5-10	8	4,0	4,0	82,0
10 veya daha fazla	36	18,0	18,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 9. Kıdem Değişkeni Yüzdeleri**Tablo 10.** Haftalık Çalışma Saati Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
0-25 saat	5	2,5	2,5	2,5
25-45 saat	40	20,0	20,0	22,5
45-55 saat	67	33,5	33,5	56,0
55 saat ve üzeri	88	44,0	44,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 10. Haftalık Çalışma Saati Değişkeni Yüzdeleri**Tablo 11.** Sendika Üyeliği Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Evet	41	20,5	20,5	20,5
Hayır	159	79,5	79,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 11. Sendikal Üyelik Değişkeni Yüzdeleri

Sendika Üyeliği

Bir diğer parametremiz olan sendikalılık düzeyi ölçüldüğünde muazzam bir oran farkı gözümüze çarpmaktadır. Altaki frekans tablosu ve grafiklerden de görüleceği üzere anket uygulanan çalışanların %79.5'i sendikasız çalışmaktadırlar. Sendikalılık oranı ise %20.5 gibi oldukça düşük bir orana tekabül etmektedir. Günümüzde tartışma konusu olan sendikasızlık anket sonucunda da rahatça gözlemlenebilmektedir. Nitekim Türkiye genelinde de sendikalı çalışan sayısı oldukça düşük

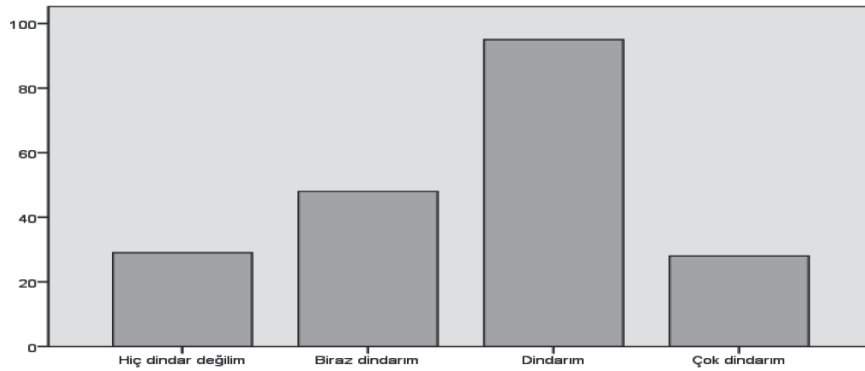
yüzdelerde olup, anket sonucumuzda da bu verinin doğruluğu desteklenmiştir.

Dindarlık

Anketimize katılan 200 çalışanın dindarlık seviyeleri ölçüldüğünde kendisini dindar olarak tanımlayanların oranı %47.5 civarındadır. Çok dindar olarak tanımlayanlar ise %14 oranında çıkmıştır. Özetle ankete katılan katılımcıların dindarlık düzeyleri yüksektir.

Tablo 12. Dindarlık Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Hiç dindar değilim	29	14,5	14,5	14,5
Biraz dindarım	48	24,0	24,0	38,5
Dindarım	95	47,5	47,5	86,0
Çok dindarım	28	14,0	14,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 12. Dindarlık Değişkeni Yüzdeleri

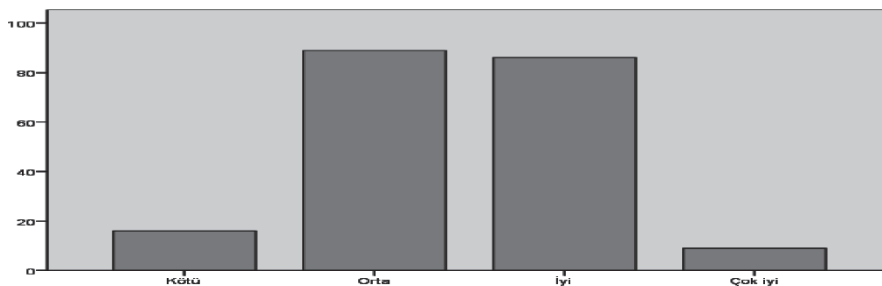
Sağlık Durumu

Tahmin edileceği gibi vardiya ağırlıklı ve tempolu bir iş kolu olduğu için havacılık sektöründe çalışanlarının sağlık durumları da parametrelerimiz

arasına girmiştir. Ancak anket katılımcılarının genellikle iyi ve orta olarak sağlık durumlarını ifade ettiklerini görüyoruz. Nitekim, %87.5 gibi bir orandaki katılımcı bu şekilde cevap vermiştir.

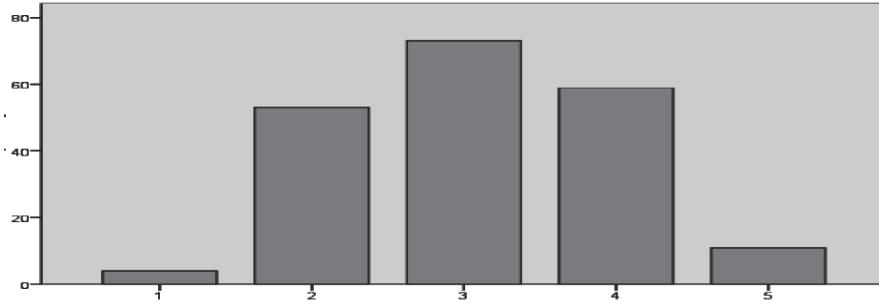
Tablo 13. Sağlık Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Kötü	16	8,0	8,0	8,0
Orta	89	44,5	44,5	52,5
İyi	86	43,0	43,0	95,5
Çok iyi	9	4,5	4,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 13. Sağlık Değişkeni Yüzdeleri

Tablo 14. Memnuniyet Değişkenine İlişkin Frekans Tablosu

	Aralık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1	4	2,0	2,0	2,0
2	53	26,5	26,5	28,5
3	73	36,5	36,5	65,0
4	59	29,5	29,5	94,5
5	11	5,5	5,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Şekil 14. Memnuniyet Yüzdeleri

Memnuniyet Düzeyi

Son olarak anketimize katılan Antalya Havacılık Çalışanlarının memnuniyet düzeyleri sorulduğunda %36.5'i kendilerini orta derecede memnun tanımlamışlardır. 4 ve 5 değerini gerçek memnuniyet olarak belirlediğimizde katılımcıların %35'in memnun oldukları sonucuna ulaşmaktayız.

Parametrelerin Anlamlılık Düzeyleri

Çalışmamızın bu bölümünde daha evvel de belirtildiği üzere, ankette kullanılan parametreler tanımlanmış ve SPSS programı yardımı ile oluşturulan frekans tabloları ve grafikler yardımı ile çeşitli açıklamalar getirilmiştir. Ancak kuşkusuz bu araştırma ve açıklamaların bilimsel bir düzleme oturtulması gerekmektedir. İşte şimdi de ilgili parametrelerin oran farkı testi sonucunda ne kadar anlamlı oldukları incelenecektir. 1.96 anlamlılık düzeyine göre söz konusu parametreler tek tek formüle edilmiş ve hangilerinin anlamlı olarak memnuniyete etki ettiği incelenecektir. Anlamlılık düzeylerini ölçmek için kullanılan formül alttaki gibidir:

$$H_0: Q_1=Q_2$$

$$H_1: Q_1>Q_2$$

$$T = \frac{\frac{x}{m} - \frac{y}{n}}{\sqrt{\left(\frac{1}{m} + \frac{1}{n}\right) \frac{x+y}{m+n} \left(1 - \frac{x+y}{m+n}\right)}}$$

Formül uygulandıktan sonra T değeri 1 çıkmaktadır.

Parametrelerden bir tanesi olan cinsiyeti örnek olarak yazmak gerekirse;

x = erkek ve memnunlar

y = erkek olmayan memnunlar

m = erkekler

n = erkek olmayanlar (kadınlar)

$$x = 32, y = 38, m = 83, n = 117$$

$1 < 1.96$ olduğu için cinsiyet farkının memnuniyet üzerinde bu veriler ışığında anlamsız olduğu sonucu çıkmaktadır. Bunun yanı sıra diğer parametre değerleri için de tek tek oran farkı formülasyonu uygulandığında aşağıdaki gibi sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

Tablo 15. Parametrelerin Anlamlılık Düzeyleri Tablosu

Parametre	Hesaplanan T Değeri	Tablo Değeri	Anlamlılık Düzeyi
Cinsiyet:	1 =>	1<1.96	anlamsız
Yaş:	0.29 =>	0.29<1.96	anlamsız
Medeni Durum:	0.59=>	0.59<1.96	anlamsız
Çocuk Sayısı:	0.14=>	0.14<1.96	anlamsız
Eğitim Seviyesi:	3=>	3>1.96	anlamlı
Çalışma Statüsü:	2=>	2>1.96	anlamlı
Çalışma Biçimi:	2.71=>	2.71>1.96	anlamlı
Pozisyonu:	1.70=>	1.70<1.96	anlamsız
Sendikalılık:	3.61=>	3.61>1.96	anlamlı
Gelir:	5.4=>	5.4>1.96	anlamlı
Kıdem:	4.83=>	4.83>1.96	anlamlı
Çalışma Saati:	3.25=>	3.25>1.96	anlamlı
Dindarlık:	3.91=>	3.91>1.96	anlamlı

5. Sonuç

Tartışmasız her bireyin yaşamdan memnun olma isteğinin olduğu düşünüldüğünde, bu olgunun ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski olan memnuniyet kavramının tanımı ve sorgulanması günümüzde dahi araştırma konusu olma özelliğini korumaktadır. Bu öneminde dolayı yazılı tarih boyunca insanoğlunun bu konudaki merakı canlı kalmıştır. Özellikle iktisat, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi sosyal bilimcilerin araştırma konusu olan kavram daha sonraları tıp literatüründe de incelenmiştir.

Çalışmamızda iktisat biliminin yaşam memnuniyeti olgusuna çeşitli akımlar aracılığı ile bakış açısı araştırılmıştır. Ana akım olarak literatürde kabul edilen neo-klasik iktisat ve bu akıma karşı olarak beliren davranışsal iktisat akımlarının tarihçeleri ile birlikte tanımları yapılmış ve rasyonellik kavramının izdüşümünde yaşam memnuniyeti olgusuna bakış açıları incelenmiştir.

Ana akım iktisat olarak anılan neo-klasik iktisat uzun yıllardan bu yana hakimiyetini sürdürmektedir. Rasyonel insan varsayımı üzerine inşa edilen kuramın ekonomik konularda tam bilgiye vakıf atomisite bireyler öngörmesi ise literatürde eleştiri konusu olmuştur. Bu çalışmada çeşitli iktisat ekollerinin algı farklılıkları detaylandırılarak, özellikle rasyonel kavramına yaklaşımlarının yarattığı derin etki incelenmeye çalışılmıştır.

Ana akım iktisadın psikolojiden uzaklaşmasının, bireyler üzerinde davranışsal analizlerin yapılmasını da engellediği düşünülmektedir. Bilindiği üzere 1929'daki büyük buhranla başlayan ve sonrasında belirli aralıklarla tekrarlanan ekonomik krizler neo-klasik iktisada olan güvenin sarsılmaya başlamasına sebep olmuştur. Bu etki de dolayısı ile davranışsal iktisat gibi alternatif çalışma alanlarının oluşmasına vesile olmuştur.

İnsan davranışlarının -ana akım iktisadın teorilerinin tersine- belirli bir özelliğe indirgenemeyeceği vurgulanarak bireylerin davranışlarının çoğu zaman önyargılara ya da diğer psikolojik sebeplere dayanması gerçeği ortaya çıkmıştır.

İktisat ve psikoloji bilimleri, bireylerin ekonomik tercihlerini ve beklentilerini incelemek amacıyla önem kazanmış alanlardır. İktisat ve psikoloji günümüzde iki ayrı disiplin olarak kabul edilmektedirler. Geçmişe göz gezdirildiğinde ise; birbirinden farklı çalışmaların yapıldığı bu iki ayrı alan 18. ve 19. Yüzyılda İngiltere'de ahlak felsefesinin iki ayrı dalı olarak görülmektedir. Adam Smith tarafından temelleri atılan iktisadın nasıl matematiksel ve mekanik bir hale büründürülerek, statik analizlerle sosyal bilimlerden pozitif bilimlere doğru kaydırıldığı çalışmamızda incelenmiştir.

Bilindiği üzere yaşam memnuniyeti ya da mutluluk alan çalışmaları ile incelenmeye çalışılmaktadır. Uygulanan anketlerde bireylere "bir bütün ola-

rak düşündüğünüzde hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?” sorusu sorulmakta ve alınan cevaplar üzerinden analiz yapılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada da sosyal bilimcilerin laboratuvarı olan insan faktörüne başvurularak 200 adet Antalya havacılık sektörü çalışanıyla yüz yüze görüşülmüş, kendilerine yöneltilen anket çalışması sonrasında memnuniyet düzeyleri çeşitli parametrelerle sorgulanarak istatistiksel temelli bulgular elde edilmiştir.

Bu çalışmada yapılan analizler neticesinde havacılık sektörü çalışanlarının cinsiyet, yaş aralığı, medeni durum, çocuk sayısı ve iş yerindeki pozisyonu yaşam memnuniyetleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı, ancak eğitim seviyesi, çalışma statüsü, çalışma biçimi (vardiya), sendikacılık durumu, gelir durumu, kıdem, çalışma saati ve dindarlık parametrelerinin çalışanların yaşam memnuniyetleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür.

Yapılan literatür taramalarında gerek ülkemizde gerekse dünyada memnuniyet kavramı genellikle tüketici-müşteri açısından ele alınmıştır. Özellikle büyük ölçekli işletmeler, siyasal partiler ve bir takım kurum ve kuruluşlar anket yöntemini kullanarak sıkça memnuniyet algısını ölçmeye çalışmışlardır. Ancak işi yapan bireyin memnuniyeti konusu daha kısır kalmıştır. Bu çerçevede yapılmış olan bu çalışmayla ilgili alan yazınına katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

ANGNER, E. ve G. Loewenstein (2006), “Behavioral Economics”, <http://sds.hss.cmu.edu/media/pdfs/loewenstein/BehavioralEconomics.pdf>, (Erişim: 23.12.2009).

BÜYÜKDÜVENCİ S, (1993), *Aristotaleste Mutluluk Kavramı, Felsefe Dünyası*, Sayı:9.

CAMERER, C. ve LOEWENSTEIN G. , (2002), *Behavioral Economics; Past, Present, Future*, *Advances in Behavioral Economics*, Russell Sage Foundation, New York.

CAN, Yeşim. (2012). “İktisatta Psikolojik İnsan Faktörü: Davranışsal İktisat”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 91-98.

CHOW, F.K., STREET, R.L., Xue, M., and J.H. Ferziger. (2005). *Explicit filtering and reconstruction turbulence modeling for large-eddy simulation of neutral boundary layer flow. Journal of the Atmospheric Sciences*

DOCKERY M., (2003), *Happiness, Life Satisfaction and the Role of Work: Evidence from Two Australian Surveys*, Paper Presented at 10th National Conference on Unemployment,

s.10-12December 2003, Newcastle, UK. <http://www.melbourn-institute.com/hilda/Biblio/wp/Dockery11.pdf> (22.09.2005)

FREY, B. S. ve M. Benz (2002), “From Imperialism to Inspiration: A Survey of Economics and Psychology”, *Institute for Empirical Research in Economics, University of Zurich Working Paper Series*, No: 118.

HATİPOĞLU, Z.(2012). “Davranışsal İktisat:Bilişsel Psikoloji İle Krizi Anlamak,Türkiye Ekonomik Kurumu”, *Üçüncü Uluslararası Ekonomi Konferansı*, 1-3 Kasım 2012, İzmir.

HATTWICK, Richard E. “Behavioral Economics: An Overview”, *Journal of Business and Psychology*. 4:2, Winter 1989, 141-154.

KAHNEMAN, Daniel. (2003): “A Psychological Perspective on Economics”, *American Economic Review*. 93:2, 162-168.

MULLAINATHA, S. ve THALER, R. H. (2000), “Behavioral Economics”, *NBER Working Paper Series*, W7948

MYERS E., D. (1995), *Who is Happy?*, *Psychological Science*, Volume:6, s. 10-19

NELSON, Julie A.,(2011) *Hayatımızdaki Ekonomi*, Çev: Didem Kizen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, S74

ÖNDER, İ. (2004), “İktisat ve Psikoloji İlişkisi Üzerine”, *İktisat Dergisi*, 463(9), 53-58.

RUBEN ,E, DEVRİM D. (2015) “Davranışsal İktisadın Gelişimi” *İktisat ve Toplu Dergisi*, Ağustos , 48-58.

SCİTOVSKY, T. (1973) “A New Approach to the Theory of Consumer Behavior”, *The American Economist*. 17:2, Fall 1973, 29-32.

SENDHİL Mullainathan, RICHARD H. Thaler, (2000), “Behavioral Economics” *International Encyclopedia of Social Sciences*, Pergamon Press, 1st edition, October.

ŞEN, F, AYAN Hamdi, (2017) “Türkiye’de Davranışsal Psikoloji’nin Borsa Ve Büyüme Üzerindeki etkisi” *I. Uluslararası Ekonomi, Finans ve Ekonometri Öğrenci Sempozyumu (EFEOS)*, Mayıs 2017 ,9-21.

VEENHOVEN R. (1996), *The Study of Life Satisfaction, Comparative Study of Satisfaction with Life in Europ.*, EötvösUniversity Pres içinde, s.11-48.

WALLİSER, B., (2004), “What is Cognitive Economics?” (Ed.) P. Bourguine, J.Nadal, *Cognitive Economics, As an Interdisciplinary Approach* içinde, Springer-Verlag Berlin, New York